

УДК 378.37.7.02

Професійний саморозвиток учителів спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладів естетичного профілю під час дослідно-експериментальної роботи

Олена ОТИЧ,

доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України,

Яніна ОВСІЄНКО,

кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, директор КЗ «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради, Асоційованої школи ЮНЕСКО

Упровадження в нашої державі освітньої реформи, спрямованої на розбудову Нової української школи, вимагає розроблення та експериментальної перевірки ефективності інноваційних підходів щодо навчання учнів та підготовки вчителів до професійної діяльності в умовах динамічних суспільних і технологічних змін. Прагнучи бути в авангарді інноваційного поступу, загальноосвітні навчальні заклади України активно долучаються до науково-дослідної та експериментальної роботи, відкривають на своїй базі експериментальні майданчики і започатковують експерименти різного рівня (локального, регіонального, всеукраїнського) відповідно до свого освітнього профілю.

Одним із таких експериментальних закладів освіти є КЗ «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради (директор – кандидат педагогічних наук Яніна Овсієнко). Специфіка цього навчального закладу – поєднання у змісті освіти вивчення загальноосвітніх і мистецьких дисциплін та професійна підготовка учнів зі спеціальності «Виробник художніх виробів з кераміки» з наданням III–V розрядів.

Підґрунтя системи педагогічної діяльності «Дивосвіту» становлять ідеї теорії педагогічної майстерності академіка Івана Зязюна, завдяки упровадженню яких в освітній процес заклад перетворився на регіональний центр професійного саморозвитку вчителів. Визнанням інноваційного потенціалу цього спеціалізованого навчального закладу є започаткування на його базі всеукраїнського педагогічного експерименту за темою

«Професійний саморозвиток учителів мистецьких дисциплін у Центрі педагогічної майстерності» (наказ Міністерства освіти і науки України від 14.11.2014 №1324 2014–2019 рр., науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Олена Отич).

Мета експериментальної роботи – обґрунтування організаційно-педагогічних умов професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності.

Завданнями експериментальної роботи визначено:

- розроблення Концепції професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності;
- проектування, експериментальне перевірвання і впровадження у практичну діяльність спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» педагогічних моделей професійного саморозвитку вчителів цього навчального закладу;
- підготовка та експериментальна апробація програм професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності;
- оприлюднення результатів експериментальної роботи під час масових науково-практичних заходів міжнародного, всеукраїнського, регіонального рівнів, у тому числі в режимі онлайн та проведення пленерів;
- підготовка методичних рекомендацій, посібників, підручників та інших праць для вчителів спеціалізованих навчальних закладів

художньо-естетичного профілю з проблем професійного саморозвитку та розвитку педагогічної майстерності.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї гуманізації освіти (Г. Балл), теорія педагогічної майстерності, педагогіка добра (І. Зязюн), педагогіка мистецтва (О. Рудницька, Г. Падалка), педагогічна етика та педагогічна естетика (І. Синиця, Г. Васянович, О. Отич), педагогічний менеджмент, концепція використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності суб'єктів освітнього процесу, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепція нової редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти тощо [2].

Пріоритетними напрямками здійснення експериментальної роботи визначено:

1. *Педагогічно-інформаційний*, зорієнтований на розроблення системи науково-педагогічних заходів щодо інформування та просвіти учасників експерименту; моніторинг їхнього професійного саморозвитку у Центрі педагогічної майстерності; створення інформаційно-програмного забезпечення діяльності цього Центру та інформаційного супроводу самоосвітньої діяльності вчителів; поширення творчих ідей учасників експерименту в засобах масової інформації тощо.

2. *Освітній*, що передбачає організацію навчання і самоосвіти вчителів, обмін досвідом упровадження інноваційних педагогічних технологій у процес викладання навчальних дисциплін, формування в них спрямованості на професійне самовдосконалення, опанування активних форм самоосвіти. Реалізують цей напрям відповідно до концепції, програми та моделей професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності.

3. *Технологічний*, що реалізується під час: опанування і впровадження учасниками Центру інноваційних технологій професійного й особистісного саморозвитку та вдосконалення педагогічної майстерності, розвитку в учителів предметних компетентностей; виявлення та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності; впровадження інноваційних педагогічних технологій та нових форм професійного саморозвитку вчителів, спільної участі педагогів і учнів «Дивосвіту» у міжнародних, всеукраїнських та регіональних інноваційних освітніх проектах.

Програма експерименту охоплює чотири етапи: підготовчий, діагностичний, формувальний та узагальнювальний.

На першому (підготовчому) етапі (2014–2015) було розроблено концепцію експериментальної роботи, проаналізовано готовність учителів

до її здійснення, проведено спостереження за їхньою самоосвітньою діяльністю з метою виявлення професійних проблем, над подоланням яких їм варто буде працювати у Центрі педагогічної майстерності, здійснено самоаналіз та експертне оцінювання рівнів їхнього професійного розвитку на початку проведення експерименту; виявлено впливи навколишнього середовища на рівень розвитку педагогічної майстерності вчителів.

Другий (діагностичний) етап (2015–2016) було підпорядковано меті добору діагностичних методик для виявлення рівнів професійного розвитку вчителів. На цьому етапі визначали критерії, показники та рівні сформованості педагогічної майстерності вчителів та їхньої готовності до професійного саморозвитку; розробляли анкети, опитувальники для викладачів, адміністрації і учнів, на основі яких проводили констатувальне дослідження рівнів професійного розвитку педагогів.

З метою допомоги учасникам експерименту в самоаналізі власного рівня професійного саморозвитку було розроблено Програму педагогічного самомоніторингу, в якій відображено зміст та результати навчально-методичної й проєктувальної роботи вчителів і майстрів виробничого навчання «Дивосвіту» (див. табл.).

За результатами самоаналізу рівня свого професійного саморозвитку за допомогою цієї таблиці викладачі «Дивосвіту» надалі розробляють і реалізують індивідуальні проєкти професійного саморозвитку, спрямовані на актуалізацію їхнього особистісного і професійного потенціалів. Це – завдання третього (формувального) етапу експериментальної роботи (2017–2018).

На цьому етапі педагоги самостійно опрацьовували філософські, психологічні й педагогічні джерела з досліджуваної проблеми. Зокрема, аналіз праць М. Бахтіна, М. Бубера, К. Роджерса, П. Щедровицького, В. Франкла та інших дав змогу виокремити суттєві ознаки професійного саморозвитку викладача як самореалізації його творчого потенціалу [5, с. 42].

З урахуванням основних теоретичних положень та ідей філософів і науковців щодо сутності й змісту саморозвитку було розроблено Концепцію і Технологію професійного саморозвитку вчителів, що охоплювала такі складові:

1) аналіз учителями змісту та результатів своєї діяльності;

2) визначення проблемних моментів і формулювання головної проблеми щодо професійного саморозвитку, яку варто розв'язати у Центрі педагогічної майстерності;

3) оформлення освітнього запиту;

4) розроблення плану, програми дій та конкретизації їх в індивідуальній технології професійного саморозвитку;

5) реалізація цього плану і програми;

Таблиця

Програма самомоніторингу вчителя

	Критерій	Показник	Джерело інформації	Термін виконання	Відповідальний
1.	Художньо-естетичний та педагогічний потенціал учителя	Художньо-естетичний досвід та активність; професійна компетентність	Результати анкетування, навчально-методичні проекти вчителів	Вересень	Заступник директора з навчально-методичної роботи
2.	Компетентність у використанні інноваційних технологій художньо-естетичного виховання, якість змісту авторських програм інтегрованого вивчення образотворчого мистецтва з навчальною дисципліною, яку викладає вчитель	Уміння здійснювати проектування, самоаналіз, моніторинг освітньої діяльності	Конспекти розроблених та записи проведених інтегрованих уроків, матеріали із самоосвіти	Протягом року	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
3.	Компетентність щодо вивчення і використання передового педагогічного досвіду з формування художньо-естетичної культури учнів	Уміння пов'язувати власний досвід з передовим педагогічним досвідом	Індивідуальні проекти науково-методичної роботи, матеріали засідань методичних рад	Протягом року	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
4.	Власні дидактичні й методичні напрацювання вчителя	Наявність публікацій з власного досвіду роботи в наукових і методичних журналах, педагогічній пресі	Авторські програми, демонстраційний матеріал, публікації	Протягом року	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
5.	Динаміка навчальних досягнень учнів з предмета упродовж декількох останніх років	Характер змін середнього коефіцієнта навчальних досягнень учнів протягом кількох років	Таблиці середніх коефіцієнтів навчальних досягнень з предметів, діаграми розвитку класних колективів	Листопад, грудень, квітень, серпень	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
6.	Перспективність прогнозування наступних педагогічних дій щодо професійного саморозвитку	Якість та реальність проектних завдань	Індивідуальні проекти професійного саморозвитку	Червень	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи

6) аналіз результатів їх впровадження.

Основними напрямками діяльності Центру педагогічної майстерності щодо сприяння педагогам в їхньому професійному саморозвитку є: мотивація, науково-методичне забезпечення та створення умов для неперервного професійно-особистісного саморозвитку кожного педагога відповідно до його професійних потреб і запитів, рівня домагань та власних можливостей. При цьому здійснюється науково- і навчально-методичний супровід, науково-педагогічний консалтинг як усього педагогічного колективу навчального закладу в цілому, так і конкретних викладачів.

Для того, щоб педагог поліпшив організацію своєї діяльності з професійного саморозвитку, у Центрі педагогічної майстерності йому пропонують для самостійного опрацювання комплекс «Педагогічна майстерність», розроблений представниками школи педагогічної майстерності академіка І. Зязюна [3; 4]. Його вибудовують, починаючи від відкриття педагогові привабливості

власного професійного саморозвитку й окреслення перспективи професійного зростання, – до психологічної і педагогічної діагностики власних особистісних та професійних здібностей і здатностей, розроблення й реалізації індивідуальної програми професійного саморозвитку, і на цій основі – до досягнення бажаного результату й тієї професійної вершини, яку він визначив за мету на початку роботи. Далі цей алгоритм реалізують вже на іншому, вищому рівні – й так, допоки педагог буде визначати свої «вершини» і прагнути їх досягти.

Окрім опрацювання навчально-методичного комплексу з педагогічної майстерності учасники Центру на базі спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» творчо використовують інноваційний потенціал сучасної відкритої післядипломної педагогічної освіти, яка дає змогу кожному вчителю швидко реагувати на освітні потреби і запити та базується на світоглядних і методологічних засадах відкритості й неперервності процесу пізнання. З огляду на це, важливе значення під

час саморозвитку викладачів експериментального закладу мають відкриті освітні ресурси, інформаційно-комунікаційні технології [1]. Кожний учитель школи-інтернату розпочав ґрунтовну роботу зі створення персональних веб-ресурсів на шкільній відкритій платформі Moodle. Такі веб-ресурси дають змогу викладачам організувати очно-дистанційну форму навчання з усіх навчальних предметів, вивчати поглиблено ті питання, які цікавлять учнів та їх самих.

Учителів експериментальної школи-інтернату «Дивосвіт» залучено до створення науково-методичного супроводу викладання базових та варіативних дисциплін на дистанційній основі шляхом участі в е-курсах, педагогічних фестивалях, конкурсах з інформаційних технологій тощо.

Результатом професійного саморозвитку вчителів спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» у Центрі педагогічної майстерності є активізація у цьому закладі неформальної освітньої діяльності. Зокрема, нині тут активно працюють школи майстрів-керамістів, школа молодого вчителя, об'єднання вчителів-новаторів, творчі групи вчителів мистецьких дисциплін за різними видами мистецтв тощо. Учасники Центру педагогічної майстерності є авторами навчальних програм і факультативних курсів за вибором, серед яких – «Писанкарство», «Бісероплетіння», «Ліплення», «Живопис», «Петриківський розпис», «Музезнавство», «Народний спів», «Народна хореографія», «Народна іграшка», «Театральне мистецтво» та ін.

Упровадження ідей академіка І. Зязюна у систему відкритої освіти зумовило розроблення інноваційних форм їхнього професійного й особистісного саморозвитку на основі інтеграції мистецтва, виробничих та інформаційних технологій. Досягненням педагогічного колективу є створення інтегрованих програм з вивчення базових дисциплін, в яких кожна навчальна тема пов'язана з мистецтвом і художньою культурою (наприклад, хімія – матеріалознавство, математика – музика, фізика – музика, інформатика – образотворче мистецтво та ін.).

З метою представлення проміжних результатів експерименту з професійного саморозвитку педагогів спеціалізованої естетичної школи-інтернату II–III ступенів «Дивосвіт» у Центрі педагогічної майстерності на базі цього закладу в травні 2016 року було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію на тему «Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності та професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю». Під час цього заходу викладачі «Дивосвіту» мали можливість поділитися своїми напрацюваннями та результатами експериментальної діяльності із науково-педагогічними працівниками Національної академії педагогічних наук України (ДВЗН «Університет менеджменту освіти» НАПН України, лабораторії

естетичного виховання і мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України), працівниками ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», представниками Департаменту освіти і науки Запорізької державної адміністрації, науково-педагогічними працівниками, керівниками відділів та кафедр мистецьких дисциплін ВНЗ України та регіональних закладів післядипломної педагогічної освіти Вінницької, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Сумської, Черкаської областей, директорами спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю з різних регіонів України.

Невід'ємною складовою системи професійного саморозвитку вчителів у Центрі педагогічної майстерності на базі «Дивосвіту» є міжнародні мистецькі пленери, що традиційно щороку проводять у цьому навчальному закладі за участі українських і польських педагогів-художників. Ці заходи сприяють піднесенню на новий творчий рівень самоосвітньої діяльності вчителів і майстрів виробничого навчання «Дивосвіту» зі спеціальності «Виробник художніх виробів з кераміки». Адже і вчителі, і учні цього закладу, реалізуючи освітню ідею артистичного виховання – «Митці у школі» (Франція), запрошують на пленери відомих українських і зарубіжних скульпторів, керамістів та художників і вдосконалюють у творчій співпраці з ними свою керамічну майстерність. Крім того, поповнюють шкільний музей під відкритим небом новими художніми експонатами, виготовленими під керівництвом видатних митців. Мистецькі пленери вже десять років поспіль забезпечують сприятливі умови для самореалізації творчого потенціалу і вчителів, і вихованців експериментального закладу, розвивають і зміцнюють міжнародну культурно-освітню співпрацю. Результатом цієї співпраці є долучення «Дивосвіту» до міжнародного Проєкту асоційованих шкіл ЮНЕСКО («Соціокультурні зв'язки»).

Свідченням визнання високого рівня професійного і художньо-естетичного розвитку учнів і вчителів «Дивосвіту» є відзнаки, отримані ними на Всеукраїнських конкурсах, заходах Малої академії наук, а також нагороди закладу на найголовніших освітянських виставках України – «Сучасні заклади освіти» й «Інноватика в сучасній освіті», на яких «Дивосвіт» неодноразово здобував почесне звання «Лідер сучасної освіти», отримав шість золотих медалей та 10 дипломів і сертифікатів.

Сьогодні у цьому спеціалізованому закладі освіти продовжують роботу з експериментальної апробації авторських навчальних програм вчителів, готують до видання програми спецкурсів і факультативів за вибором. Педагоги спільно з науковцями НАПН України працюють над написанням колективної монографії з проблеми професійного саморозвитку вчителів. Викладачі

беруть активну участь у професійних фестивалях, науково-практичних семінарах, вебінарах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, за результатами яких готують збірники наукових праць та публікації у фахових періодичних педагогічних виданнях України. Учні «Дивосвіту» демонструють свою керамічну майстерність під час проведення майстер-класів для учасників масових наукових заходів, серед яких – вчені НАПН України, представники Міністерства освіти і науки України.

Досвід освітньої і самоосвітньої діяльності колективу експериментального закладу «Дивосвіт» широко висвітлено у засобах масової інформації, зокрема, у квітні цього року його було представлено на телеканалі «Культура» в рамках телепередачі «Освіта як мистецтво». Цей досвід неодноразово репрезентовано й на сторінках часопису «Рідна школа», за що колектив «Дивосвіту» і автори статті щиро вдячні працівникам журналу і, передусім, головному редактору Анжеліні Пугач.

Література

1. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти/ В. Ю. Биков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: 36. наук. праць: Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Випуск 29. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 32–40.
2. Концепція нової редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Проект // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/15977/
3. Педагогічна майстерність: підруч. / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
4. Педагогічна майстерність: хрестоматія: навч. посібник / упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 462 с.
5. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: монографія. – Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. – 212 с.

Анотації

Олена ОТИЧ, Яніна ОВСІЄНКО

Професійний саморозвиток учителів спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладів естетичного профілю під час дослідно-експериментальної роботи

У статті висвітлено досвід професійного саморозвитку учителів «Малобілозерської спеціалізованої естетичної школи-інтернату II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради – експериментального закладу ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Схарактеризовано

ДО 95-РІЧЧЯ «РШ»

Шановна редакціє!

Прийміть найсердечніші вітання з нагоди славного ювілею вашого науково-педагогічного видання, яке поєднує теоретико-методологічну висоту і наукову глибину змісту з великою практичною спрямованістю, завдяки чому є затребуваним і цікавим як для вчених (і досвідчених, і початківців), так і для педагогів-практиків, широкої освітянської громадськості. Так тримати! Творчої вам наснаги, вдячних і активних читачів, задоволення від своєї подвижницької праці!

«Літ до ста зростати вам без старості,
Рік від року міцніти вашій молодості!»

Олена ОТИЧ, Яніна ОВСІЄНКО

мету, завдання, основні напрями та результати експериментальної діяльності.

Ключові слова: професійний саморозвиток, педагогічна майстерність, експериментальна діяльність, художня кераміка, професійна підготовка.

Олена ОТИЧ, Яніна ОВСІЄНКО

Профессиональное саморазвитие учителей специализированных учебных заведений эстетического профиля в процессе опытно-экспериментальной работы

В статье представлен опыт профессионального саморазвития учителей «Малобелозерской специализированной эстетической школы-интерната II–III степеней «Дивосвит» Запорожского областного совета – экспериментального учреждения ГВУЗ «Университет менеджмента образования» НАПН Украины. Охарактеризованы цели, задачи, основные направления и результаты экспериментальной деятельности.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, педагогическое мастерство, экспериментальная деятельность, художественная керамика, профессиональная подготовка.

Olena OTYCH, Yanina OVSIIENKO

Professional self-development of teachers of specialized general educational institutions of aesthetic profile during experimental work

In the article experience of professional self-development of teachers of «Malobilozerska specialized aesthetic school-boarding-school of II–III of degrees «Divosvit» of the Zaporizhzhya regional soviet – experimental establishment of «University of management of education» of NAPS of Ukraine. Characterized the aim, tasks, basic directions and experimental job performances.

Keywords: professional self-development, pedagogical mastery, experimental activity, artistic ceramics, professional preparation.